

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

6041 Методичні вказівки та завдання

до практичних занять і самостійної роботи

з дисципліни **«Цивільне право та процес»**

для здобувачів спеціальності

262 «Правоохоронна діяльність»

освітньої програми **«Правоохоронна діяльність»**

освітнього ступеня **«бакалавр»**

усіх форм здобуття вищої освіти

Суми
Сумський державний університет
2025

Методичні вказівки та завдання до практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Цивільне право та процес» / укладач Є. В. Литвиненко. Суми: Сумський державний університет, 2024. – 43 с.

Кафедра кримінально-правових дисциплін та судочинства
ННП

Цей твір ліцензовано на умовах
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)
(з Зазначенням Авторства-Некомерційна-Поширення
на тих самих умовах 4.0 Міжнародна)

	С.
Вступ.....	4
Тема 1. Загальні положення цивільного права.....	6
Тема 2. Суб'єкти цивільного права.....	8
Тема 3. Об'єкти цивільних прав.....	10
Тема 4. Правочини та договори.....	13
Тема 5. Право власності та інші речові права.....	15
Тема 6. Зобов'язальне право.....	17
Тема 7. Спадкове право.....	19
Тема 8. Загальні положення цивільного процесуального права.....	21
Тема 9. Провадження в суді першої інстанції.....	23
Тема 10. Докази та доказування.....	28
Тема 11. Судові рішення та їх виконання.....	31
Тема 12. Перегляд судових рішень.....	34
Тема 13. Особливі провадження та процедури.....	36
Список рекомендованої літератури.....	41

Вступ

У сучасному світі питання цивільного права та процесу набувають дедалі більшої значущості та складності. В умовах постійних соціально-економічних трансформацій, розвитку цифрових технологій, зміни форм господарювання та соціальних комунікацій цивільно-правова сфера потребує глибокого наукового осмислення та практичного вдосконалення.

Освітній компонент «Цивільне право та процес» спрямований на комплексне вивчення актуальних проблем та викликів сучасної цивілістики.

Метою освітнього компоненту «Цивільне право та процес» є формування у здобувачів вищої освіти фундаментальних теоретичних знань та практичних навичок у сфері цивільного права, опанування сучасних правозастосовних механізмів, розвиток здатності аналізувати та вирішувати складні юридичні казуси в цивільно-правовій площині.

Навчальним планом передбачене засвоєння зазначеного освітнього компонента через лекційні заняття, практичні (семінарські) заняття, самостійну роботу та контрольні заходи.

Семінарські та практичні заняття є основною формою навчальної роботи, де викладач організує поглиблене опрацювання теоретичних положень, розгляд практичних кейсів, моделювання юридичних ситуацій, відпрацювання навичок правової аргументації та вирішення професійних завдань.

Зміст освітнього компоненту структуровано за модулями, що охоплюють широке коло тем: цивільно-правові відносини, договірне право, захист прав та інтересів учасників цивільного обороту, судовий захист цивільних прав, особливості розгляду окремих категорій цивільних справ.

Принциповим аспектом курсу є органічне поєднання теоретичної підготовки з практичною спрямованістю, що реалізується через аналіз реальних судових справ, залучення юристів-практиків, проведення дискусій та правових симуляцій. Підсумкове оцінювання передбачає комплексну оцінку набутих компетентностей, зокрема складання іспиту.

Тема 1. Загальні положення цивільного права

План

1. Поняття та предмет цивільного права.
2. Методи цивільно-правового регулювання.
3. Принципи цивільного права.
4. Джерела цивільного права.
5. Цивільні правовідносини (поняття та елементи, суб'єкти та об'єкти, підстави виникнення, зміни та припинення).
6. Здійснення та захист цивільних прав (способи захисту, самозахист цивільних прав, судовий захист).

Практичні кейси

Кейс 1

Акціонер Петренко володіє 10 % акцій приватного акціонерного товариства «Інновація». Він виявив, що керівництво компанії систематично порушує його права акціонера, не надаючи повної інформації про фінансово-господарську діяльність. Визначте, які принципи цивільного права порушені в цій ситуації. Охарактеризуйте способи захисту корпоративних прав Петренка. Проаналізуйте можливості самозахисту та судового захисту.

Кейс 2

Підприємець Олег Матвієнко уклав договір оренди земельної ділянки, але орендодавець відмовився передавати майно. Водночас між ними виникли спори щодо умов договору та порядку розрахунків. Визначити, чи входить ця ситуація до

предмета цивільного права. Проаналізувати особливості приватно правового регулювання. Охарактеризувати метод цивільно-правового регулювання.

Кейс 3

Дві юридичні особи уклали договір про спільну діяльність без чіткого визначення прав та обов'язків. Під час реалізації проєкту виникли розбіжності щодо розподілення прибутку та витрат. Розкрити особливості диспозитивного та імперативного методів регулювання. Проаналізувати способи узгодження інтересів сторін. Запропонувати механізм вирішення конфлікту.

Кейс 4

Громадянка Тетяна Коваленко успадкувала частину нерухомості від батьків. Її брат вимагає повернути частину майна, посилаючись на те, що вона порушує сімейні традиції. Ідентифікувати принципи цивільного права, що застосовуються. Проаналізувати принцип рівності учасників цивільних відносин. Визначити межі здійснення цивільних прав.

Кейс 5

Іноземна компанія уклала договір постачання з українським підприємством. Виникли розбіжності щодо тлумачення умов договору та застосування права. Визначити ієрархію джерел цивільного права. Проаналізувати роль міжнародних договорів. Розкрити механізм застосування аналогії права та закону.

Кейс 6

Власник інтелектуальної власності виявив незаконне використання свого твору в мережі Інтернет. Порушник стверджує, що здійснює вільне використання. Ідентифікувати елементи цивільних правовідносин. Проаналізувати підстави виникнення спору. Запропонувати способи захисту порушених прав.

Тема 2. Суб'єкти цивільного права

План

1. Фізичні особи (правоздатність та дієздатність, обмеження дієздатності, визнання особи недієздатною, опіка та піклування).
2. Юридичні особи (поняття та ознаки, види юридичних осіб, створення та припинення, установчі документи).
3. Підприємницькі товариства (господарські товариства, виробничі кооперативи).
4. Непідприємницькі товариства (громадські об'єднання, благодійні організації).
5. Участь держави та територіальних громад у цивільних відносинах.

Практичні кейси

Кейс 1

16-річний Максим бажає відкрити власний YouTube-канал та укласти договір із рекламною агенцією. Водночас батьки заперечують проти цієї ініціативи. Визначте обсяг цивільної

дієздатності Максима. Проаналізуйте правові механізми укладання договору неповнолітнім. Охарактеризуйте права та обмеження неповнолітньої особи.

Кейс 2

Приватне підприємство «Інтерсервіс» має намір реорганізуватися шляхом приєднання до іншої компанії. Водночас у компанії є непогашені кредитні зобов'язання. Визначте порядок реорганізації юридичної особи. Проаналізуйте правові наслідки приєднання. Охарактеризуйте механізми забезпечення прав кредиторів.

Кейс 3

Наталія вирішила зареєструватися як ФОП та займатися виготовленням hand-made прикрас. Водночас вона має намір продовжити роботу за основним місцем служби. Визначте особливості набуття статусу ФОП. Проаналізуйте обмеження та можливості підприємницької діяльності. Охарактеризуйте систему оподаткування та звітності.

Кейс 4

Громадянин Франції Жан-П'єр придбав нерухомість в Україні. Місцева влада висуває додаткові умови щодо реєстрації права власності. Визначте обсяг цивільної правосуб'єктності іноземця. Проаналізуйте особливості набуття прав на нерухомість. Охарактеризуйте обмеження прав іноземців.

Кейс 5

Родина пацієнта з важкою формою психічного розладу потребує встановлення опіки та захисту його майнових прав.

Визначте порядок установалення опіки. Проаналізуйте права та обов'язки опікуна. Охарактеризуйте механізми захисту прав недієздатної особи.

Тема 3. Об'єкти цивільних прав

План

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Речі як об'єкти цивільних прав (класифікація речей, нерухомі та рухомі речі, подільні та неподільні речі).
3. Майно та майнові права.
4. Цінні папери (види та оборотоздатність).
5. Нематеріальні блага (результати інтелектуальної діяльності, інформація, особисті немайнові блага).
6. Віртуальні активи та криптовалюта.

Практичні кейси

Кейс 1

Блогер створив YouTube-канал з унікальним контентом про IT-технології. Інший автор повністю скопіював його відеоконтент без дозволу та монетизації. Визначте правовий статус відеоконтенту як об'єкта інтелектуальної власності. Проаналізуйте способи захисту авторських прав. Охарактеризуйте механізми припинення неправомірного використання.

Кейс 2

Інвестор придбав значну кількість криптовалюти, яка після краху біржі була заблокована. Він вимагає повернення коштів. Визначте правову природу криптовалюти як об'єкта цивільних прав. Проаналізуйте можливості захисту прав інвестора.

Кейс 3

Пацієнт під час складної операції дав згоду на забір біологічних матеріалів. Лікарня використала їх для наукового дослідження без додаткової угоди. Визначте правовий режим біологічних матеріалів. Проаналізуйте питання особистих немайнових прав.

Кейс 4

Компанія без згоди клієнта передала його персональні дані третій особі для маркетингових досліджень. Визначте правовий режим персональних даних. Охарактеризуйте відповідальність за незаконне поширення.

Кейс 5

Гравець у комп'ютерній грі придбав унікальний ігровий предмет за реальні гроші. Після зміни правил гри предмет було знецінено. Визначте правову природу віртуального майна. Проаналізуйте договірні умови використання ігрового контенту.

Кейс 6

Підприємство «Агроіндустрія» придбало виробничий комплекс, що складається з:

- адміністративної будівлі;

- виробничого цеху з технологічним обладнанням;
- земельної ділянки;
- адміністративного складу;
- системи внутрішніх інженерних комунікацій.

Класифікуйте об'єкти за різними критеріями: нерухомі / рухомі речі, подільні / неподільні речі, головні та приналежні речі. Проаналізуйте правовий режим кожного об'єкта. Визначте особливості державної реєстрації прав.

Кейс 7

Приватний інвестор придбав корпоративні права у виробничому кооперативі, що передбачають:

- частку статутного капіталу;
- право на отримання дивідендів;
- право брати участь в управлінні;
- пакет акцій на суму 500 000 гривень;
- право вимоги до дебіторської заборгованості кооперативу.

Класифікуйте об'єкти за правовим режимом. Визначте особливості майнових прав. Проаналізуйте механізми передавання та обтяження прав.

Кейс 8

Подружжя Петренків володіє:

- житловим будинком у селі;
- земельною ділянкою розміром 2 гектари;
- колекцією антикварних меблів;
- автомобілем преміум-класу;
- сімейними коштовностями.

У разі розлучення постає питання поділу майна. Класифікуйте майно за критеріями подільності. Визначте

механізми поділу речей. Проаналізуйте правові наслідки поділу.

Тема 4. Правочини та договори

План

1. Поняття та види правочинів.
2. Умови дійсності правочинів (форма, зміст, суб'єктний склад правочину).
3. Недійсність правочинів (нікчемні та оспорювані правочини, правові наслідки недійсності).
4. Договір як вид правочину (поняття види, умови та порядок договорів).
5. Зміна та розірвання договору.
6. Забезпечення виконання зобов'язань (неустойка, порука, гарантія, застава, притримання).

Практичні кейси

Кейс 1

Українська компанія «Техносвіт» уклала зовнішньоекономічний контракт із німецьким партнером. Під час виконання договору виникли розбіжності щодо тлумачення його умов. Визначте джерела правового регулювання цих правовідносин. Проаналізуйте методи цивільно-правового регулювання. Запропонуйте механізм вирішення спору.

Кейс 2

Громадянин Мартиненко придбав автомобіль у приватного продавця. Під час укладання договору продавець

приховав інформацію про аварійні пошкодження та приховану корозію кузова, унаслідок чого автомобіль мав значно меншу реальну вартість. Визначте підстави визнання правочину недійсним. Охарактеризуйте наслідки визнання правочину недійсним.

Кейс 3

17-річний Максим уклав договір купівлі дорогого смартфона без згоди батьків. Після одержання телефона він відмовляється його оплачувати, посилаючись на неповноліття. Визначте обсяг цивільної дієздатності неповнолітньої особи. Проаналізуйте правомірність укладеного договору. Охарактеризуйте права та обов'язки сторін.

Кейс 4

Замовник уклав договір підряду на будівництво індивідуального житлового будинку. Підрядник не розпочав роботи у встановлений термін, мотивуючи затримку очікуванням матеріалів. Визначте правову природу договору про майбутню річ. Проаналізуйте умови дійсності правочину. Охарактеризуйте права замовника.

Кейс 5

Інтернет-магазин уклав договір купівлі-продажу з покупцем через онлайн-платформу. Під час доставки товар було пошкоджено, що призвело до фінансових втрат покупця. Визначте правову природу електронного правочину. Проаналізуйте умови дійсності договору. Охарактеризуйте відповідальність сторін. Розрахуйте механізм відшкодування шкоди.

Кейс 6

Власник нерухомості продав земельну ділянку, вважаючи її площу меншою. Після укладання договору з'ясувалося, що реальна площа ділянки значно більша за задекларовану. Визначте правові наслідки помилки під час укладання договору. Проаналізуйте склад юридичної помилки. Охарактеризуйте механізми оспорування договору.

Тема 5. Право власності та інші речові права

План

1. Поняття, зміст та форми права власності.
2. Підстави набуття права власності.
3. Припинення права власності.
4. Право спільної власності:
5. Захист права власності (віндикаційний та негаторний позов).
6. Речові права на чуже майно (право володіння, сервітут, емфітевзис, суперфіцій).

Практичні кейси

Кейс 1

Подружжя Іванових придбало квартиру під час шлюбу за спільні кошти. Після розлучення чоловік вимагає продати квартиру та розділити кошти, а дружина наполягає на передаванні квартири їй з доплатою. Визначте правовий режим спільної сумісної власності. Проаналізуйте порядок поділу майна

подружжя. Розрахуйте справедливий варіант розподілення майна.

Кейс 2

Громадянин Петров упродовж 15 років користується земельною ділянкою, яку свого часу придбав без належного оформлення документів. Колишній власник пред'являє претензії на повернення ділянки. Визначте умови набувальної давності. Проаналізуйте правові підстави набуття права власності. Охарактеризуйте докази добросовісного володіння.

Кейс 3

Власник присадибної ділянки Сидоренко потребує проходу через сусідню земельну ділянку для доступу до криниці. Власник сусідньої ділянки перешкоджає проходу. Визначте підстави встановлення земельного сервітуту. Проаналізуйте процедуру встановлення сервітуту. Охарактеризуйте права та обмеження сервітутного користування.

Кейс 4

Комунальне підприємство «Міськводоканал» має майно на праві господарського відання. Міська рада планує реорганізацію підприємства та зміну цільового призначення майна. Визначте особливості права господарського відання. Проаналізуйте правомочності володіння, користування та розпорядження. Охарактеризуйте обмеження прав комунального підприємства.

Кейс 5

Власник магазину виявив самовільне захоплення частини орендованої земельної ділянки сусіднім підприємством. Підприємство відмовляється звільнити територію. Визначте способи захисту права приватної власності. Проаналізуйте судові механізми витребування майна. Охарактеризуйте позови про захист права власності.

Тема 6. Зобов'язальне право

План

1. Поняття та види зобов'язань: договірні зобов'язання та недоговірні зобов'язання.
2. Виконання зобов'язань.
3. Припинення зобов'язань (належне виконання, зарахування, новація, прощення боргу).
4. Правові наслідки порушення зобов'язань.
5. Окремі види договірних зобов'язань (купівля-продаж, дарування, рента, оренда, підряд, послуги).
6. Недоговірні зобов'язання (публічна обіцянка винагороди, ведення чужих справ, рятування здоров'я та життя, деліктні зобов'язання).

Практичні кейси

Кейс 1

Підприємець уклав договір поставки, але не виконав своїх зобов'язань, чим завдав значних збитків контрагенту. Визначте підстави виникнення цивільної відповідальності. Проаналізуйте

способи захисту порушених прав. Розрахуйте можливі санкції за невиконання договору.

Кейс 2

Виробниче підприємство «Агротех» уклало договір поставки сільськогосподарської техніки з фермерським господарством «Зірка». Постачальник невчасно доставив обладнання, унаслідок чого господарство понесло значні збитки через зрив посівної кампанії. Визначте форму та умови договору поставки. Проаналізуйте склад правопорушення. Розрахуйте можливі види відповідальності постачальника. Охарактеризуйте способи захисту прав покупця.

Кейс 3

Замовник уклав договір підяду на ремонт квартири. Після завершення робіт виявлено істотні недоліки: неякісне фарбування стін, неправильне укладання плитки, порушення технології ремонту. Визначте правову природу договору підяду. Проаналізуйте права замовника під час виявлення недоліків. Охарактеризуйте способи захисту прав замовника. Розрахуйте механізм усунення недоліків.

Кейс 4

Транспортна компанія «Логістик-Транс» прийняла вантаж для міжнародного перевезення. Унаслідок затримки вантаж зіпсувався, що призвело до значних матеріальних втрат вантажовідправника. Визначте умови договору перевезення. Проаналізуйте підстави настання відповідальності перевізника. Охарактеризуйте механізми відшкодування збитків.

Охарактеризуйте механізми відшкодування збитків.

Кейс 5

Власник приватного будинку уклав договір страхування майна від пожежі. Під час пожежі будинок частково пошкоджено, але страхова компанія відмовляється виплачувати повну суму відшкодування. Визначте умови договору страхування. Проаналізуйте підстави для страхової виплати. Охарактеризуйте права та обов'язки сторін договору. Розробіть алгоритм оскарження рішення страховика.

Кейс 6

Громадянин Петров надав приватну позику знайомому Іванову терміном на один рік під 10 % річних. Після закінчення терміну боржник відмовляється повертати кошти. Визначте правову природу договору позики. Проаналізуйте способи забезпечення виконання зобов'язань. Охарактеризуйте механізми стягнення боргу.

Тема 7. Спадкове право

План

1. Загальні положення про спадкування (поняття спадкування, спадкова маса, час і місце відкриття спадщини).
2. Спадкування за заповітом (види заповітів, форма заповіту, скасування та зміна заповіту).
3. Спадкування за законом (черги спадкоємців, право на обов'язкову частку).
4. Здійснення права на спадкування (прийняття спадщини,

відмова від спадщини, охорона спадкового майна).

5. Оформлення права на спадщину (свідectво про право на спадщину, спадковий договір).

6. Особливості спадкування окремих видів майна (нерухоме майно, корпоративні права, цифрові активи).

Практичні кейси

Кейс 1

Громадянин Іваненко склав заповіт, яким передав увесь свій будинок далекому родичу, повністю виключивши найближчих спадкоємців першої черги. Після смерті Іваненка його діти оскаржують заповіт. Визначте елементи цивільних правовідносин у цій ситуації. Проаналізуйте підстави виникнення спадкових правовідносин. Оцініть правомірність дій спадкодавця та можливості оскарження заповіту.

Кейс 2

Громадянин Петренко помер, залишивши приватний будинок та земельну ділянку. У нього є два сини від першого шлюбу та донька від другого шлюбу. Старший син перебуває у складних стосунках із батьком і не підтримував із ним зв'язку останні 10 років. Заповіту після смерті батька не знайдено. Визначити порядок спадкування.

Кейс 3

Пенсіонерка Світлана Іванівна мешкала в Україні, але мала нерухомість в Іспанії – квартиру в Барселоні. Вона склала заповіт українською мовою на користь своєї племінниці.

Визначити юрисдикцію успадкування. Проаналізувати колізійні питання спадкування закордонного майна. Розрахувати можливі податки та збори.

Кейс 4

Власник приватного підприємства раптово помирає, не залишивши заповіту. У нього є дружина, два сини та неповнолітня донька. Підприємство є прибутковим бізнесом. Визначити порядок спадкування корпоративних прав. Проаналізувати ризики для бізнесу.

Кейс 5

Чоловік та жінка, які перебували у фактичних шлюбних стосунках 15 років, але офіційно не реєструвалися. У них народилося двоє дітей. Чоловік помирає, залишаючи квартиру та автомобіль. Визначити права співмешканки на спадщину. Проаналізувати права дітей. Розрахувати можливі частки спадкоємців.

Кейс 6

Власник квартири, яка перебуває в іпотечці, помирає. Його спадкоємцями є батьки та неповнолітній син. На момент смерті є заборгованість за кредитом. Визначити порядок спадкування майна з боргами. Проаналізувати відповідальність спадкоємців за кредитними зобов'язаннями.

Тема 8. Загальні положення цивільного процесуального права

План

1. Поняття цивільного процесуального права (предмет і метод, система та джерела цивільного процесуального права).
2. Принципи цивільного судочинства.
3. Цивільна юрисдикція (предметна юрисдикція, суб'єктна юрисдикція, інстанційна юрисдикція, територіальна юрисдикція (підсудність)).
4. Склад суду та відводи (одноособовий та колегіальний розгляд, підстави для відводу, порядок вирішення відводу).
5. Учасники судового процесу (суд, учасники справи, представники, інші учасники судового процесу).

Практичні кейси

Кейс 1

Громадянка Мар'яна Петрук подала позов про стягнення заборгованості за кредитним договором до місцевого господарського суду. Банк зі свого боку заявив, що справа повинна розглядатися в порядку цивільного судочинства. Визначити правильну предметну юрисдикцію справи. Проаналізувати критерії розмежування юрисдикцій. Пояснити наслідки неправильного вибору юрисдикції.

Кейс 2

Під час розгляду справи про розірвання шлюбу суддя відмовив адвокату в наданні додаткових доказів, не пояснивши причин відмови. Крім того, судове засідання проходило без повного фіксування перебігу процесу. Ідентифікувати порушені принципи цивільного судочинства. Проаналізувати наслідки таких порушень. Розробити алгоритм оскарження неправомірних дій суду.

Кейс 3

Подружжя Іваненків проживає в Києві, але шлюб розірвало в судовому порядку. Чоловік подав позов за місцем реєстрації дружини в Харкові, дружина вважає, що справа повинна розглядатися за місцем їхнього спільного проживання. Визначити правильну територіальну підсудність справи. Проаналізувати види підсудності. Розкрити порядок передавання справи за підсудністю.

Кейс 4

Під час розгляду справи про поділ майна з'ясувалося, що один із суддів колегії є далеким родичем відповідача. Адвокат позивача подав клопотання про відвід. Визначити наявність підстав для відводу судді. Розкрити порядок заявлення та розгляду відводу. Проаналізувати наслідки задоволення клопотання про відвід.

Кейс 5

У справі про стягнення аліментів беруть участь: мати дитини як позивачка, батько дитини як відповідач, представник служби в справах дітей, прокурор та адвокат батька.

Класифікувати учасників судового процесу за їхнім процесуальним статусом. Визначити процесуальні права та обов'язки кожного учасника. Проаналізувати особливості участі представників державних органів у справі.

Тема 9. Провадження в суді першої інстанції

План

1. Пред'явлення позову (форма та зміст позовної заяви, ціна позову, судовий збір, подання доказів).
2. Відкриття провадження в справі (залишення заяви без руху, повернення заяви, відмова у відкритті провадження).
3. Підготовче провадження (підготовче засідання, відзив і відповідь на відзив, зустрічний позов, мирова угода).
4. Розгляд справи по суті (відкриття розгляду, з'ясування обставин справи, дослідження доказів, судові дебати, ухвалення рішення).
5. Фіксування судового процесу (протокол судового засідання, технічне фіксування, зауваження до протоколу).

Практичні кейси

Кейс 1

Петро звертається до суду з позовом про стягнення боргу. Які обов'язкові реквізити має містити його позовна заява?

Кейс 2

У справі про розділ майна вартістю 500 000 гривень та стягнення аліментів 5 000 гривень щомісяця. Як розрахувати

судовий збір?

Кейс 3

Позивач подав позовну заяву з технічними помилками. Які дії суду? Який порядок усунення недоліків?

Кейс 4

Марія подала позов про визнання права власності. За яких умов суд може відмовити у відкритті провадження?

Кейс 5

Які основні завдання суду під час підготовчого засідання? Які процесуальні дії можуть вчинятися?

Кейс 6

Відповідач планує подати зустрічний позов. Які умови для прийняття зустрічного позову?

Кейс 7

Які правила подання та дослідження доказів під час судового розгляду? Хто несе обов'язок доказування?

Кейс 8

Визначте порядок та зміст виступів учасників судового процесу в судових дебатах.

Кейс 9

Які вимоги до змісту протоколу судового засідання? Хто має право подати зауваження до протоколу?

Кейс 10

Які способи технічного фіксування судового процесу передбачені законодавством? Яке їх процесуальне значення?

Груповий проєкт «Судове провадження в справі про відшкодування збитків»

Мета проєкту

Змоделювати повний цикл судового провадження в цивільній справі, демонструючи процесуальні дії та юридичні процедури суду першої інстанції.

Правова ситуація

Справа про відшкодування матеріальних та моральних збитків унаслідок ДТП:

- позивач: Анна Іванова (постраждала в ДТП);
- відповідач: Олег Петров (водій);
- сума позову: 150 000 гривень (100 000 грн – матеріальна, 50 000 грн – моральна шкода).

Докази

Докази позивача

1. Медична довідка про травми.
2. Висновок судово-медичної експертизи.
3. Чеки на лікування.
4. Протокол поліції про ДТП.
5. Свідчення очевидців.

Докази відповідача

1. Пояснення обставин ДТП.
2. Висновок технічної експертизи.
3. Докази відсутності повної вини.
4. Характеристика водія.

Учасники судового процесу

1. Суддя.
2. Позивач (Анна Іванова).
3. Представник позивача.
4. Відповідач (Олег Петров).
5. Представник відповідача.
6. Свідки.
7. Секретар суду.
8. Судовий розпорядник.

Сценарій судового засідання

Підготовча частина

1. Відкриття судового засідання.
2. Представлення учасників процесу.
3. Роз'яснення прав та обов'язків.
4. Установлення порядку судового розгляду.

Розгляд справи по суті

1. Виступ позивача.
2. Пояснення відповідача.
3. Допит свідків.
4. Дослідження письмових доказів.
5. Судові дебати.

Заключні виступи

Виступ представника позивача

- Обґрунтування повної вини відповідача.
- Докази заподіяної шкоди.
- Вимога повного відшкодування.

Виступ представника відповідача

- Заперечення проти повного обсягу позовних вимог.
- Докази часткової вини.
- Заперечення щодо розміру моральної шкоди.

Судове рішення

Вирок

1. Установлення обставин справи.
2. Правова кваліфікація.
3. Визначення розміру відшкодування.
4. Розподілення судових витрат.

Тема 10. Докази та доказування

План

1. Поняття та види доказів (письмові, речові та електронні докази, показання свідків, висновки експертів).
2. Предмет доказування (факти, які підлягають доказуванню, загальновідомі обставини, преюдиційні факти).
3. Обов'язок доказування (подання доказів, строки подання, витребування доказів).
4. Забезпечення доказів (підстави, способи, порядок).
5. Оцінка доказів (належність, допустимість, достовірність, достатність доказів).

Практичні кейси

Кейс 1

Після смерті батька між спадкоємцями виник спір щодо права власності на квартиру. У наявності:

- фотокопія заповіту;
- електронне листування з нотаріусом;
- рукописна записка заповідача;
- знімки відеокамери, де заповідач власноручно підписує документ.

Класифікувати наявні докази. Визначити їх юридичну силу. Проаналізувати допустимість та належність доказів.

Кейс 2

Клієнт вимагає відшкодування шкоди за пошкоджений під час ремонту автомобіль. Докази:

- фотографії пошкоджень;
- уламки деталей;
- висновок технічної експертизи;
- відеозапис із камери спостереження.

Визначити статус кожного доказу. Проаналізувати механізм збирання речових доказів. Оцінити достовірність наданих матеріалів.

Кейс 3

Працівник звільнений із роботи, оскаржує наказ про звільнення. Є свідчення:

- колег про обставини конфлікту;
- безпосереднього керівника;
- представника профспілки;

- відеозапис службової наради.

Класифікувати показання свідків. Визначити їх допустимість та належність. Розробити стратегію доказування.

Кейс 4

Автор вимагає припинення незаконного використання твору. Докази:

- скріншоти веб-сторінок;
- електронне листування;
- архівні записи хостингу;
- висновок комп'ютерно-технічної експертизи.

Проаналізувати статус електронних доказів. Визначити порядок їх подання та дослідження. Оцінити юридичну силу електронних матеріалів.

Кейс 5

Спір про батьківство. Докази:

- висновок генетичної експертизи;
- медичні документи про народження;
- свідчення матері;
- архівні документи.

Визначити предмет доказування. Проаналізувати допустимість експертного висновку. Розкрити механізм оцінювання доказів.

Кейс 6

Потенційний позивач побоюється втрати доказів:

- відеозапису правопорушення;
- технічних документів;
- можливості виїзду свідків за кордон.

Визначити порядок забезпечення доказів. Проаналізувати підстави для термінового забезпечення. Розкрити процедуру судового захисту.

Кейс 7

Справа про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок ДТП:

- вирок у кримінальній справі про порушення ПДР;
- протокол поліції;
- висновок експертів;
- медичні довідки.

Ідентифікувати преюдиційні факти. Проаналізувати їх значення для цивільної справи. Визначити порядок використання.

Кейс 8

Подружжя ділить майно та визначає місце проживання дитини. Докази:

- докази придбання майна;
- докази доходів;
- характеристики батьків;
- Висновок психолого-педагогічної експертизи.

Визначити предмет доказування. Розподілити обов'язок доказування. Проаналізувати критерії оцінювання доказів.

Тема 11. Судові рішення та їх виконання

План

1. Види судових рішень (ухвали, рішення, постанови).

2. Вимоги до судового рішення.
3. Законна сила судового рішення (набрання чинності, правові наслідки, поворот виконання).
4. Процесуальні строки (види та обчислення строків, продовження та поновлення).
5. Судові витрати (види та розподілення витрат, забезпечення та повернення).

Практичні кейси

Кейс 1

Під час розгляду справи про розірвання шлюбу суд:

- виніс рішення про розірвання шлюбу;
- ухвалив окрему ухвалу про порушення відповідачем сімейних обов'язків;
- надав тимчасове розпорядження про проживання дитини.

Класифікувати винесені судом документи. Визначити правові наслідки кожного виду рішення. Проаналізувати особливості кожного процесуального акта.

Кейс 2

Адвокат виявив у судовому рішенні в справі про стягнення заборгованості низку технічних помилок: неточності в найменуванні сторін, арифметичні помилки в сумі стягнення. Визначити критерії законності судового рішення. Проаналізувати механізм виправлення судових помилок. Розробити стратегію оскарження рішення.

Кейс 3

Рішення суду першої інстанції в справі про поділ майна було винесено 15 березня. Апеляційна скарга надійшла 14 квітня. Визначити момент набрання рішенням законної сили. Розрахувати процесуальні строки. Проаналізувати наслідки подання апеляційної скарги.

Кейс 4

Позивач пропустив строк на апеляційне оскарження через тривалу хворобу. Апеляційний суд одержав заяву про поновлення строку. Класифікувати процесуальні строки. Визначити порядок поновлення пропущених строків. Проаналізувати підстави для поновлення та продовження строків.

Кейс 5

Позивач виграв справу про стягнення заборгованості. Судові витрати становили:

- судовий збір – 2500 грн;
- витрати на правову допомогу – 10 000 грн;
- витрати на експертизу – 5 000 грн.

Класифікувати судові витрати. Розрахувати порядок їх відшкодування. Проаналізувати механізм розподілу судових витрат.

Кейс 6

Рішення суду про стягнення 100 000 грн було виконано. Потім вища інстанція скасувала рішення повністю. Визначити порядок повороту виконання рішення. Проаналізувати права сторін. Розрахувати механізм повернення коштів.

Кейс 7

У справі про визнання права власності суд:

- виніс рішення по суті;
- ухвалив окрему ухвалу про порушення законодавства;
- надав тимчасове розпорядження про заборону відчуження майна.

Розкрити зміст кожного процесуального акта. Проаналізувати юридичні наслідки. Визначити порядок оскарження.

Кейс 8

Відповідач подав зустрічний позов, але не сплатив судового збору. Позивач вимагає забезпечення судових витрат. Визначити порядок забезпечення судових витрат. Проаналізувати підстави для забезпечення. Розкрити механізм ухвалення судом рішення.

Тема 12. Перегляд судових рішень

План

1. Апеляційне провадження (право апеляційного оскарження, строк на апеляційне оскарження, форма та зміст апеляційної скарги, межі перегляду).

2. Касаційне провадження (підстави касаційного оскарження, порядок подання касаційної скарги, повноваження суду касаційної інстанції).

3. Перегляд за нововиявленими обставинами (підстави

перегляду, строк подання заяви, порядок перегляду).

4. Перегляд за виключними обставинами (підстави перегляду, порядок подання заяви, судовий розгляд).

Практичні кейси

Кейс 1

Працівник Марко Іванов звільнений із посади без додержання трудового законодавства. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Марко планує подати апеляційну скаргу. Укажіть строк на апеляційне провадження. Форма скарги. Підготуйте апеляційну скаргу.

Кейс 2

Сімейна суперечка про розподіл спільного майна. Рішення апеляційного суду не задовольняє сторону. Необхідність касаційного оскарження. Вкажіть підстави касаційного оскарження, строк подання та повноваження касаційного суду.

Кейс 3

Судове рішення ухвалене без урахування суттєвих обставин. Виявлено нові докази після набрання рішенням законної сили. Укажіть, які є підстави перегляду за нововиявленими обставинами та строк подання заяви.

Кейс 4

Іван Петров одержав судове рішення 15 березня 2024 року. Коли він може подати апеляційну скаргу? Які наслідки пропуску строку?

Кейс 5

У справі про стягнення заробітної плати суд першої інстанції частково задовольнив позов. Які обмеження має апеляційний суд під час перегляду справи?

Кейс 6

Олена Степанова не погоджується з рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій у справі про поділ майна. Які підстави для касаційного оскарження?

Кейс 7

У справі про відшкодування шкоди касаційний суд виявив порушення норм матеріального права. Які дії може вчинити суд?

Кейс 8

Після набрання судовим рішенням законної сили було виявлено докази, які не були представлені під час розгляду справи. За яких умов можливий перегляд справи?

Кейс 9

Які документи необхідно подати для підтвердження нововиявлених обставин? Як довести їх суттєвість?

Кейс 10

Верховний Суд змінив судову практику тлумачення певної норми законодавства. Як це може вплинути на раніше ухвалені судові рішення?

Кейс 11

Які процесуальні вимоги висувають до заяви про перегляд за виключними обставинами?

Тема 13. Особливі провадження та процедури

План

1. Наказне провадження (вимоги, за якими видають судовий наказ, форма та зміст заяви, скасування судового наказу).

2. Окреме провадження (справи про обмеження дієздатності, визнання особи безвісно відсутньою, усиновлення, установлення фактів юридичного значення).

3. Заочний розгляд справи (умови заочного розгляду, порядок заочного розгляду, перегляд заочного рішення).

4. Спрощене провадження (категорії справ, особливості розгляду, строки розгляду).

5. Примирні процедури (мирова угода, медіація, урегулювання спору за участю судді).

6. Виконавче провадження (відкриття виконавчого провадження, заходи примусового виконання, поворот виконання).

Практичні кейси

Кейс 1

Приватний підприємець Марія Іванова звернулася до суду із заявою про видачу судового наказу. Обставини справи:

- між нею та ТОВ «Альфа» укладено договір постачання;

- товариство має прострочену заборгованість 45 000 грн;
- є докази отримання товару та прострочення оплати;
- договором передбачена неустойка 5 % від суми боргу.

Перевірити підстави для наказного провадження. Скласти заяву про видачу судового наказу.

Кейс 2

Родина звернулася до суду в справі про:

- визнання батька дитини безвісно відсутнім;
- установлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу;
- установлення факту народження.

Класифікувати справи за видами окремого провадження. Визначити особливості доказування.

Кейс 3

У справі про стягнення аліментів:

- відповідач не з'явився до суду;
- має постійне місце проживання;
- йому було належним чином повідомлено про судові засідання;
- не надав заперечень проти позов.

Перевірити умови для заочного провадження. Скласти проєкт заочного рішення. Проаналізувати порядок оскарження.

Кейс 4

Справа про стягнення заборгованості за кредитним договором:

- сума позову 250 000 грн;
- наявні письмові докази;

- немає складних правових питань;
- відповідач не заперечує проти позову.

Визначити можливість розгляду в порядку спрощеного провадження. Скласти позовну заяву з урахуванням особливостей.

Груповий проєкт «Наказне провадження»

Мета проєкту

Змоделювати процес наказного провадження в цивільній справі, демонструючи процедурні особливості та юридичні аспекти даного виду судочинства.

Ситуація

Справа про стягнення заборгованості за договором позики:

- позивач: ФОП Іван Петров;
- відповідач: Олена Степанова;
- сума позики: 50 000 гривень;
- термін повернення: 01 березня 2024 року;
- факт неповернення коштів.

Докази

1. Письмовий договір позики.
2. Банківські квитанції про передавання коштів.
3. Докази комунікації між сторонами.
4. Відсутність підтверджених платежів.

Ролі учасників

1. Суддя.
2. Позивач (ФОП Іван Петров).
3. Представник позивача.
4. Відповідач (Олена Степанова).
5. Секретар суду.
6. Судовий розпорядник.

Сценарій судового засідання

1. Відкриття судового засідання.
2. Представлення сторін.
3. Оголошення суті справи.
4. Дослідження письмових доказів.
5. Пояснення сторін.
6. Аналіз обставин справи.

Заключні виступи

Виступ представника позивача

- Обґрунтування правомірності позову.
- Підтвердження наявності договірних зобов'язань.
- Докази невиконання фінансових зобов'язань.

Пояснення відповідача

- Можливі заперечення.
- Обставини, що унеможливають повернення коштів.

Вирішення справи

Судове рішення

- Винесення судового наказу.
- Визначення суми стягнення.
- Установлення терміну виконання рішення.

Порядок оскарження

- Строки оскарження судового наказу.
- Процедура подання заперечень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільне право України. (загальна частина) / за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : Право, 2024. 568 с.
2. Цивільне право (особлива частина) : навч. посіб. / за заг. ред. Н. М. Процьків, В. М. Никифорака. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 304 с.
3. Цивільне право у схемах і таблицях з ілюстраціями. (загальна частина) : навч. посіб. / уклад. С. С. Мирзи. Одеса : ОДУВС, 2021. 70 с.
4. Цивільне право України (загальна частина) (у схемах та таблицях) : навч. посіб. Львів : Растр-7, 2020. 364 с.
5. Цивільне право України (загальна частина) : навч.-метод. посіб. / Г. М. Аванесян, Р. О. Басенко. Полтава : ПЕП, 2020. 199 с.
6. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України : навч. посіб. / Київ : Юрінком Інтер, 2023. 308 с.
7. Цивільне процесуальне право України (загальна частина) : підручник / О. В. Гетманцев та ін. ; за ред. О. В. Гетманцева. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 412 с.
8. Тетарчук І., Дяків Т. Цивільне процесуальне право України : навч. посіб. для підгот. до іспитів / Київ : Центр учбової літератури, 2022. 208 с.
9. Голубєва Н. Ю. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ : Юрінком-Інтер, 2021. 840 с.
10. Зразки процесуальних документів у цивільному судочинстві. Заяви, скарги, клопотання, відзови : посібник / Д. Журавльов, С. Петков, О. Дрозд, В. Дрозд . Київ, 2021. 264 с.

Інтернет-ресурси

1. URL: <http://portal.rada.gov.ua> (офіційний портал Верховної Ради України).
2. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws> (офіційний веб-сайт Верховної ради України).
3. URL: <http://www.scourt.gov.ua> (офіційний сайт Верховного суду України).
4. URL: <http://sc.gov.ua> (офіційний сайт Верховного спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ).
5. URL: <http://reyestr.court.gov.ua> (єдиний державний реєстр судових рішень).
6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
(Цивільний кодекс України : Закон України від 03.09.2004 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. ст. 356).
7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
(Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41. 42. ст. 492).

Електронне навчальне видання

Методичні вказівки та завдання
до практичних занять і самостійної роботи
з дисципліни **«Цивільне право та процес»**
для здобувачів спеціальності
262 «Правоохоронна діяльність»
освітньої програми **«Правоохоронна діяльність»**
освітнього ступеня **«бакалавр»**
усіх форм здобуття вищої освіти

Відповідальна за випуск Є. В. Литвиненко
Редакторка О. Ф. Дубровіна
Комп'ютерне верстання: Є. В. Литвиненко

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 2,55. Обл.-вид. арк. 1,93.

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Харківська, 116, м. Суми, 40007

Свідоцтво про внесення суб'єкта господарювання до Державного реєстру видавців,
виготовлювачів та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8193 від 15.10.2024.